

### РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМА УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ

УДК 373.3.011.3 – 051 : [37.091.2 : 304.35]

DOI 10.5281/zenodo.12186253

С. М. Кондратюк

ORCID ID 0000-0002-3850-6731

Сумський державний педагогічний  
університет імені А. С. Макаренка

#### СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

*У статті зазначається, що професійна діяльність вчителя початкових класів з організації здоров'язбережувального освітнього процесу повинна мати упорядковану сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених структурних компонентів, тому метою статті є їх визначення та обґрунтування. Аналітичний огляд сучасних наукових розвідок свідчить про актуальність та важливість пошуку нових підходів до вирішення зазначеної проблеми.*

*У ході дослідження виокремлено та аргументовано такі структурні компоненти з організації здоров'язбережувального освітнього процесу як: мотиваційно-ціннісний, який передбачає сформованість професійної спрямованості на здійснення здоров'язбережувальної професійної педагогічної діяльності; когнітивний являє собою сукупність психолого-педагогічних знань, оволодіння якими забезпечує теоретичну готовність учителя до здійснення здоров'язбережувальної професійної діяльності; процесуальний визначає сукупність умінь, якість засвоєння яких необхідна для реалізації здоров'язбережувальної професійної діяльності, успішного та адекватного розв'язання різноманітних педагогічних ситуацій; аналітико-результативний передбачає аналіз, осмислення, самоаналіз виконаної роботи, що вимагає критичності мислення, здатності до оціночних суджень, рефлексії та корекції результатів власної діяльності.*

*Впровадження структурних компонентів можливе за умов врахування вчителем індивідуально-психологічних властивостей дитини молодшого шкільного віку для її здорового розвитку. Це передбачає знання про педагогічну діагностику особливостей учнів початкових класів, їх інтересів, схильностей, здібностей; про забезпечення продуктивної пізнавальної діяльності учня, активізації мотивації до збереження власного здоров'я шляхом використання методів викладання, що адекватно відповідають можливостям дитини. Ці знання спрямують вчителя на усвідомлення того, що засвоєння навчального матеріалу не може досягатися ціною здоров'я дитини, рівень вимог до її розумової діяльності повинен відповідати віковим та індивідуальним потребам і можливостям. Тому, професійна діяльність вчителя початкових класів повинна бути спрямована, в першу чергу, на створення здоров'язбережувального освітнього середовища.*

**Ключові слова:** професійна діяльність вчителя, учні, здоров'язбереження, структурні компоненти, освітній процес.

**Постановка проблеми.** Організація здоров'язбережувального освітнього процесу вимагає від учителя певної теоретичної готовності, тобто достатнього рівня засвоєння професійних знань. Це обумовлює фахову мобільність педагога, яка виявляється в його здатності орієнтуватися у швидкоплинних соціально-педагогічних ситуаціях, адекватно розв'язувати педагогічні завдання. Професійна діяльність учителя може бути успішною лише в тому разі, якщо педагог постійно прагне підвищення своєї кваліфікації,

удосконалення педагогічної майстерності. Це можливо лише за умов особистісного зростання, формування активної життєвої позиції, виявлення ініціативи. Ініціативність – це якість, без якої будь-яка людина не в змозі переосмислити стереотипи власного досвіду, засвоїти нові ідеї, підходи до професійної діяльності.

Для виявлення ініціативи вчителеві потрібні мотиви, зацікавленість, орієнтація на певні цінності. Таким чином, здоров'язбережувальна професійна діяльність учителя може виявлятися лише в нерозривній єдності з цінностями особистості, за умов глибокої зацікавленості та мотивації до певного виду діяльності [7].

**Аналіз актуальних досліджень.** Обґрунтування складу професійних знань учителя є предметом досліджень багатьох учених (Ю. Бабанський, В. Гінецинський, І. Журавльов, Л. Зоріна, Н. Кузьміна, В. Паламарчук, Г. Сухобська та ін.), узагальнені вимоги до цих знань зафіксовано також у навчальних програмах і кваліфікаційних характеристиках. Важливе місце у науковому пошуку вчених займають питання вивчення стану валеологічної обізнаності учителів початкових класів. Водночас слід зазначити, що серед досліджуваних питань це явище ще не знайшло достатнього висвітлення [1; 8; 10]. Сучасні розвідки доводять – школа сьогодення є зоною ризику і умови навчання в ній здатні серйозно перешкоджати збереженню і зміцненню здоров'я школярів. Спеціальні дослідження А. Бойко, Г. Буліч, М. Гончаренка, В. Горащук, С. Кириленко, В. Оржеховської та інших дозволили виділити такі шкільні фактори ризику: стресова педагогічна тактика; інтенсифікація навчального процесу; невідповідність методик і технологій навчання віковим та функціональним можливостям молодших школярів; нераціональна організація навчальної діяльності; функціональна некомпетентність педагогів у питаннях охорони та зміцнення здоров'я; відсутність системи роботи з організації здоров'язбережувального освітнього середовища.

**Мета статті** полягає у визначення та обґрунтуванні структурних компоненти професійної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язбережувального освітнього процесу.

**Виклад основного матеріалу.** Теоретичний аналіз різних підходів до професійної діяльності, а зокрема і професійної діяльності, моделювання педагогічного процесу, дозволив дійти висновку про те, що професійна діяльність вчителя початкових класів з організації здоров'язбережувального освітнього процесу повинна являти собою упорядковану сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених структурних компонентів, а саме:

- мотиваційно-ціннісний – сформованість професійної спрямованості на здійснення здоров'язбережувальної професійної педагогічної діяльності;
- когнітивний – сукупність психолого-педагогічних знань, оволодіння якими забезпечує теоретичну готовність учителя до здійснення здоров'язбережувальної професійної діяльності;
- процесуальний – сукупність умінь, якість засвоєння яких необхідна для реалізації здоров'язбережувальної професійної діяльності, успішного та адекватного розв'язання різноманітних педагогічних ситуацій;
- аналітико-результативний – передбачає аналіз, осмислення, самоаналіз виконаної роботи, що вимагає критичності мислення, здатності до оціночних суджень, рефлексії та корекції результатів власної діяльності [5; 7; 8; 11]. Розглянемо зміст компонентів детальніше.

Мотиваційно-ціннісний компонент здоров'язбережувальної педагогічної діяльності як складник мотиваційної сфери професійної діяльності вчителя є інтегральною якістю, яка характеризується сукупністю ціннісних орієнтацій, соціальних настанов, нахилів, інтересів, потреб, що складають основу мотивів, тобто все те, що включає поняття спрямованості людини. Найважливішим аспектом мотиваційно-ціннісного компоненту здоров'язбережувальної професійної діяльності, на нашу думку, є усвідомлення вчителем ще й здоров'язбереження та здоров'яформування в освітньому процесі. Це, насамперед, вимагає від учителя визнати особистість кожного учня та його цінність саме за тими

здібностями, які надані йому природою; визнати право учня на свою думку; усвідомлення того, що головне завдання педагога віднайти ті засоби, форми й методи, які дозволять залучити учня до отримання знань.

Не менш важливою для вчителя є глибока зацікавленість у діяльності, спрямованій на розвиток власної культури здоров'я (починай із себе), оздоровлення власного організму, розкриття його резервних можливостей, на підвищення рівня життєдіяльності й високої працездатності, формування навичок ведення здорового способу життя, оскільки лише здоровий учитель може формувати здоров'я учнів. Узагальнення вище викладеного дозволяє зробити висновок про те, що сформованість сукупності властивостей і якостей, які характеризують спрямованість учителя на здійснення здоров'язбережувальної професійної діяльності, можна подати таким чином:

- гуманістичний світогляд і ціннісні орієнтації, що дозволяють розглядати людину та її здоров'я як найвищі соціальні цінності;
- настанови на пізнання й розуміння дитини, проникнення в мотивацію її поведінки, розпізнання суттєвих рис особистості;
- розвинений інтерес до іншої людини, поваги до її неповторності, особиста зацікавленість у благополуччі інших людей;
- свідоме бажання здійснювати духовне наставництво дитини на шляху її здорового розвитку, підтримувати процеси самопізнання, самовизначення, самореалізації учня;
- готовність до ненасильницької особистісно-професійної діяльності, до співробітництва і встановлення педагогічно доцільних взаємин з учасниками педагогічного процесу (учнями, їхніми батьками, з іншими вчителями та ін.);
- сукупність значущих якостей (цілеспрямованість, відповідальність, працездатність, справедливість, педагогічний такт, емпатія, урівноваженість);
- свідоме ставлення до свого здоров'я, мотивація на його збереження і зміцнення, дотримання здорового способу життя;
- потреба у самоосвіті, саморозвитку, вдосконаленні педагогічної майстерності.

Слід зазначити, що з огляду на формування усвідомлених і просякнутих почуттям мотивів діяльності педагогів, які спонукають й стимулюють поведінку вчителя, недостатньо дати лише певну інформацію про сутність, зміст, завдання здоров'язбережувальної педагогічно-професійної діяльності. Надто важливо для вчителя, відштовхуючись від образу бажаної діяльності, емоційно пережити свою нову роль, намітити майбутню діяльність й передбачити результати своїх дій [7].

Звернемо увагу на ті складові теоретичної підготовки вчителя, що мають безпосереднє відношення до когнітивного компоненту здоров'язбережувальної професійної діяльності. До змісту таких узагальнених знань необхідно віднести, перш за все, знання про сутність людини та її здоров'я, закони вікового розвитку дитини, її індивідуальні особливості розвитку і здоров'я, основи формування здорового способу життя, забезпечення безпеки життєдіяльності [8].

Здійснення здоров'язбережувальної професійної діяльності потребує від учителя ознайомлення і засвоєння навчальної програми з соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, передбаченої Державним стандартом початкової освіти [3].

Здоров'язбережувальна професійна діяльність вчителя початкових класів ґрунтується на усвідомленні необхідності врахування індивідуально-психологічних властивостей учня для його здорового розвитку. Це передбачає знання про педагогічну діагностику особливостей дитини, її інтересів, схильностей, здібностей; про забезпечення продуктивної пізнавальної діяльності учня, активізації всіх його психічних сфер шляхом використання методів викладання, що адекватно відповідають можливостям дитини. Ці знання мають дозволити вчителю зрозуміти, що засвоєння навчального матеріалу не може досягатися ціною здоров'я дитини, рівень вимог до її розумової діяльності повинен відповідати віковим та індивідуальним потребам.

Наукові розвідки та практична діяльність свідчать, що у дітей молодшого шкільного віку домінують переважно природні потреби у грі й наслідуванні, саморозвитку та свободі вибору. Провідні види діяльності для них – різноманітні ігри, творчість, у тому числі й вербальна, включаючи створення казок. Дітям необхідно обов'язково надавати свободу вибору. Таким чином, зміст початкової освіти повинен стати для дитини не метою навчання, як це традиційно буває в сучасних школах, а лише засобом для досягнення своїх, саме ігрових і творчих цілей. У цьому разі, з одного боку, забезпечується індивідуально-гармонійний розвиток дитини, з іншого – вона доволі оволодіває основними навичками освітньої діяльності (лічби, письма, читання, спостереження, спілкування тощо), формується спонукальна й інформаційна база для забезпечення її життєдіяльності [4; 5; 9; 11]. З огляду на це, універсальним методом виховання й навчання учнів початкової школи є наочно-образний метод, який надає дитині свободу вибору, дозволяє емоційно пережити все, із чим стикається учень у своєму оточенні, зберігає нормальну здатність сприйняття, запобігає інтелектуальному стомленню, стимулює уяву, фантазію, сприяє розвитку пам'яті, мислення, емоційно-почуттєвої та волевої сфер особистості. Не менш важливим є педагогічно доцільне використання методів оцінювання навчальної діяльності дітей та їхнього заохочення, які дозволяють порівнювати учня не з іншими, а із самим собою, що дозволяє дитині сприйняти власну унікальність, усвідомити й адекватно оцінити свої можливості, що є необхідною основою особистісного зростання.

Важливим аспектом когнітивного компоненту є обізнаність учителя щодо раціональної організації режиму навчання й відпочинку дітей. Це передбачає знання педагога про сутність втоми, її зовнішні ознаки, педагогічні засади її запобігання й подолання. Приміром, втомою прийнято вважати «природний фізіологічний стан організму, який розвивається в ході напруженої або довготривалої роботи та виявляється у зниженні працездатності» [2; 7]. Для вчителя важливим є з'ясування зовнішніх ознак втоми дітей під час розумової праці, для ознайомлення з якими можна порекомендувати працю М. Гончаренка [2].

Вагомим складником здоров'язбережувальної професійної діяльності вчителя має бути використання здоров'язбережувальних освітніх технологій. Ефективність їх застосування вимагає від учителя певних знань. Приміром, для розв'язання проблеми запобігання стомлення школярів учитель має знати основи оптимального рухового режиму дитини, що є одним із важливих аспектів раціональної організації навчання, збереження і зміцнення здоров'я учнів молодших класів. Молодшим школярам притаманна природна рухова активність, тому для їхнього нормального розвитку має бути достатньо руху. Його слід заохочувати й регулювати, оскільки в русі діти пізнають життя, навколишній світ. Одночасно рухова активність не має бути надмірною. Щоб не викликати перевантаження дитячого організму, вчителю потрібно знати засади проведення рухливих ігор дидактичної спрямованості, оздоровчих пауз і фізкультурних хвилин. Наприклад, рухова дидактична гра – це діяльність, спрямована на розвиток не лише фізичних можливостей дитини (координації рухів, спритності, витривалості, швидкості, сили тощо), а насамперед, пізнавальних аспектів учнів – на вироблення внутрішньої мотивації навчання, формування пізнавального інтересу, закріплення знань і уявлень з предметів загальноосвітнього циклу. [8; 11]. Отже, рухливі ігри, створюючи фон позитивних емоцій, радості руху, одночасно є незамінним засобом набуття дитиною навчальних знань, уявлень, соціального досвіду. Для того щоб дидактичні ігри досягали своєї мети, давали достатнє живлення для безпосередньої розумової та рухової активності учнів, учителям потрібно знати вимоги до їх відбору й до організації навчальної діяльності з їх використанням. Щодо методик використання рухливих дидактичних ігор, то в науковій літературі накопичено достатній матеріал, знайомство з яким допоможе вчителю ефективно застосовувати ігри при навчанні учнів без шкоди для їхнього здоров'я [5].

Ефективність здійснення здоров'язбережувальної професійної діяльності передбачає встановлення педагогічно доцільних взаємин «учитель – учень», що вимагає від педагога певних знань про роль, функції, види педагогічного спілкування, важливість для вчителя ведення діалогу з усіма учасниками педагогічного процесу – учнями, їхніми батьками,

колегами по роботі. Очевидно, що здійснення здоров'язбережувальної педагогічної діяльності передбачає сформованість певних умінь — гностичних, прогностичних, комунікативних, організаторських, які виступають критерієм професійної компетентності вчителя в цілому й необхідні для реалізації його здоров'ятворчого впливу на учнів. Гностичні вміння утворюють інтелектуальний фундамент професійної праці вчителя, його спроможність виконувати операції логічного характеру (аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, виділення головного тощо); забезпечують розвиток педагогічного мислення, глибокі й дієві знання про психіку дитини, розуміння її психічних станів. Усе це має важливе значення для здійснення здоров'язбережувальної діяльності, дозволяючи вчителю виділяти головні спонукальні мотиви, цілі, інтереси, потреби учнів, правильно проводити аналіз того, що відбувається у сфері життєдіяльності дитини, сприймати й узагальнювати фактичну інформацію про характер взаємин учня з оточуючими людьми, про форми поведінки школярів у різних ситуаціях — як у процесі навчання, так і поза ним.

Уміння педагогічного прогнозування (прогностичні вміння) дозволяють учителю з опорою на знання закономірностей вікового та індивідуального розвитку учнів здійснювати прогноз розвитку кожної дитини, її мислення, почуттів, волі, поведінки, особистісних якостей, можливих проблем у розвитку дитини, у встановленні взаємин з однолітками та дорослими. Обґрунтований прогноз щодо можливих дій, поведінки учнів, уміння передбачати проблеми у розвитку учнів й становленні міжособистісних стосунків у класі є базою ефективного впливу вчителя на здоровий розвиток як окремої дитини, так і класу в цілому, на формування сприятливого морально-психологічного клімату в учнівському колективі, що має важливе значення для збереження й зміцнення здоров'я дітей. Важливе значення для вчителя мають тісно пов'язані з гностичними та прогностичними вміннями комунікативні вміння. Останні у психолого-педагогічній науці виступають як взаємопов'язані групи перцептивних умінь, власне вмінь вербального спілкування й вмінь педагогічної техніки. Наприклад, перцептивні вміння як уміння сприймання, розуміння іншої людини дозволяють учителю глибоко проникати у природу дитини, визначати її індивідуальні особливості, тип темпераменту, характеру, внутрішній стан особистості; адекватно сприймати та інтерпретувати інформацію від співбесідника; бачити головне в іншій людині, визначати її ставлення до моральних цінностей; протистояти стереотипам сприйняття дитини. Отже, інформація, яка одержана вчителем завдяки перцептивним вмінням, є необхідною передумовою ефективного спілкування педагога з учнями на всіх етапах навчально-виховного процесу. Ефективність комунікацій учителя передбачає оволодіння ним педагогічною технікою, тобто володіння словом, правильною дикцією та диханням, мімікою й жестикуляцією, вміннями обрати правильний стиль і тон, управляти увагою учнів, почуття темпу тощо. Сформованість комунікативних умінь має особливе значення у здійсненні здоров'язбережувальної педагогічної діяльності. Приміром, у процесі міжособистісної перцепції на основі сприйняття дитини, її зовнішні ознаки, співвідношення їх з особистісними властивостями, інтерпретації на цій основі її вчинків створюється образ учня, прогнозуються його дії. Здатність учителя адекватно сприймати дитину, точно визначати причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати особистісні особливості, прогнозувати поведінкові реакції — все це є надійним підґрунтям для встановлення довірливих взаємин з учнем, без яких неможливе здорове формування особистості.

Педагогічно доцільне спілкування вчителя з учнем взаємно збагачує одне одного. Це може забезпечуватися такими прийомами: скорочення заборонних педагогічних вимог й поширення позитивно-орієнтуючих вимог; виявлення розуміння ситуативного внутрішнього настрою учнів за виразом обличчя, поглядом, врахування його, передача учням цього розуміння; уміння транслювати у клас власну прихильність до дітей, дружнє ставлення; формулювання цікавих цілей діяльності та показ шляхів їх досягнення [6]. Саме таке спілкування вчителя з учнями дозволяє досягти високого рівня мотивації навчання, робить освітній процес ненав'язливим, емоційно насиченим, створює комфортну атмосферу навчання, викликає в дитині позитивні емоції, знімає нервово-психічне напруження.

Розкріпачення учня сприяє його доброму самопочуттю, задоволенню духовних потреб, активізує соціальні стосунки, стимулює до взаємодії та спілкування з оточенням. З огляду на це виключно важливо для вчителя розвивати вміння діалогічного спілкування. Це передбачає настрій на співбесідника, настанову на довіру до нього, безоціночне сприйняття особистості партнера як рівного, його право на власну думку, позбавлення від повчань і догм, завдяки чому відбуваються рівноправні взаємодія, самопізнання і взаємопізнання між партнерами. Для вчителя важливо також уміти ефективно слухати співбесідника. Це відбувається в тому разі, коли слухання забезпечує розуміння співбесідника, його слів, дій, почуттів. Ефективне або активне слухання може бути емпатійним, тобто уважним мовчанням, що надає можливість співбесіднику вимовитись та рефлексивним, тобто той, хто слухає, надає співбесіднику можливість зворотного зв'язку, вільного від оцінок чи власних суджень. Ефективність здійснення здоров'язбережувальної педагогічної діяльності вимагає від учителя також оволодіння вміннями та навичками безконфліктного спілкування. Це передбачає розуміння вчителем значення конфліктогенів у спілкуванні (будь-яких слів або дій, що провокують виникнення конфлікту), усвідомлення власних конфліктогенів і їхнього перетворення в доброзичливі, поважні, емпатійні, рефлексивні форми спілкування [11].

У здоров'язбережувальній організаційній діяльності вчителя одне з провідних місць посідають його інформаційні вміння – уміння інтерпретувати й адаптувати навчальну інформацію до завдань індивідуалізації навчання, а отже і здорового розвитку дитини. Найбільш важливим аспектом таких професійних умінь учителя початкових класів є володіння методом художньо-образного викладання, яке адекватно відповідає потребам молодшого учня, а тому, як зазначалося вище, є ефективним засобом пробудження активності дитини, розвитку її пізнавальних інтересів і можливостей, моральних і соціальних здібностей, культури почуттів і вольової активності. Щодо володіння вчителем художньо-образним методом, то це не завжди означає наочність. Образними елементи наочності стають тоді, коли вказують на певні якості, людські досягнення, душевні рухи, духовні зв'язки. Подане у такому вигляді образне оповідання привертає увагу учнів, спонукає до співпереживання, спільної творчої роботи, впливає на почуття дитини, стимулює її мислення. Вироблення змістовних, почуттєво-конкретних образів вимагає від учителя власної внутрішньої активності, відмови від абстрактності, оціночних суджень, упередженості в мовленні, здатності самому точно, до дріб'язкових подробиць уявляти те, про що він говорить дітям.

У діяльності вчителя досить важливою є безпосередня організація засвоєння урочної теми при вивченні предмету «Основи здоров'я», спрямованого на збереження й зміцнення здоров'я дітей. Це передбачає адекватне відновлення сил учнів шляхом збереження стану їх оптимальної працездатності, що досягається через оптимальне сполучення фронтальних, групових та індивідуальних форм роботи з учнями, зміну довільної та емоційної активності, чергування періодів активності й розслаблення, зміну видів навчальної діяльності. Особливо важливою для учнів початкових класів, яким досить важко сидіти довго в одній позі, є організація рухової активності. Науковці вважають, що біологічна потреба в русі молодшого школяра повинна задовольнятися багаторазово, як прийом їжі, тобто не менш ніж 4-5 разів на день: 1 порція вранці (гімнастика), 2-3 порції вдень (руховий відпочинок на уроках і між ними), 4-5 порцій у другій половині дня [4]. Усі ці вимоги мають велике значення для здійснення здоров'язбережувальної діяльності вчителя, оскільки саме йому належить провідна роль у встановленні взаєморозуміння, довірливих стосунків з батьками учнів.

Визначним аспектом роботи педагога, в тому числі й щодо здійснення організації здоров'язбережувальної діяльності учнів, є постійні аналіз, осмислення, експертиза власних дій та станів, тобто рефлексія діяльності. Педагогічна рефлексія визначає ставлення педагога до самого себе як до суб'єкта професійної діяльності, передбачення себе в різних педагогічних ситуаціях. Здатність порівнювати, співставляти власне бачення з оцінками інших учасників взаємодії допомагає вчителю усвідомити те, яким він є в дійсності, як сприймається й оцінюється іншими людьми [8]. Таким чином, педагогічна рефлексія – це не просто знання і розуміння вчителем самого себе, але й з'ясування того,

наскільки й як інші (учні, колеги, батьки) знають і розуміють його, його особистісні властивості, емоційні реакції, когнітивні уявлення тощо.

Проведення професійної експертизи власної діяльності потребує від учителя розвиненої самосвідомості, що є усвідомленням, оцінкою людиною свого світогляду, цілей, інтересів і мотивів поведінки, цілісною оцінкою самого себе. Педагогічна самосвідомість дозволяє вчителю усвідомлювати свої потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, мотиви професійної діяльності; оцінювати свої професійні можливості й співвідносити їх із значущими вимогами до вчительської діяльності; формувати індивідуальний стиль діяльності. Важливими складниками і показниками сформованості самосвідомості особистості є самооцінка, самопізнання, самоспостереження, самоаналіз професійної діяльності. Усе це відіграє величезну роль у здійсненні педагогом здоров'язбережувальної діяльності. Не сформованість цих якостей і властивостей педагога впливає на розвиток здібностей, що забезпечують ефективність здоров'язбережувальної професійної діяльності вчителя. Приміром, неадекватність самооцінки особистості виявляється у двох протилежних тенденціях – як її завищеність або її заниженість. В обох випадках неадекватність самооцінки є джерелом невдоволеності особистості собою й оточенням. Це перешкоджає вчителю бачити й оцінювати отриману інформацію з позиції оточення, проводити постійний «зворотний зв'язок», корекцію результатів своєї діяльності, що негативно впливає на здійснення професійної діяльності в цілому. Людина з адекватною самооцінкою здатна зберігати рівновагу у складних і конфліктних ситуаціях, що є стимулом особистісного зростання – для підвищення почуття відповідальності, усвідомлення своєї значущості, розвитку саморегуляції (управління своїми емоціями, реакціями, поведінкою). Постійне культивування в собі такої внутрішньої стійкості дає нові імпульси для самовиховання і саморозвитку [8]. Отже, реальна самооцінка своїх можливостей, що неможливо без самопізнання й рефлексії своїх стосунків, зв'язків з людьми, своєї поведінки, емоційно-почуттєвого стану, є імпульсом до самовдосконалення.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проведено дослідження свідчить, що збереження здоров'я учнів початкових класів вимагає від вчителя вмінь організації здоров'язбережувального освітнього середовища. Така діяльність повинна являти собою упорядковану сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених структурних компонентів, а саме: когнітивний; мотиваційно-ціннісний; процесуальний та аналітико-результативний та передбачає знання про педагогічну діагностику особливостей учнів початкових класів, їх інтересів, схильностей, здібностей; про забезпечення продуктивної пізнавальної діяльності учня, активізації мотивації до збереження власного здоров'я шляхом використання методів викладання, що адекватно відповідають можливостям дитини.

Матеріал публікації не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми, перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов організації здоров'язбережувального освітнього процесу у початковій ланці освіти.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES**

1. Волокова, С. С. (2006). Здоровий учитель – здорова школа. Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку: матеріали IV міжнародної конференції, 1, 40–43. Харків: ХНУ. (Vолокова, S. S. (2006). A healthy teacher – a healthy school. Valeology: current state, directions and prospects of development: proceedings of the IV International conference, 1, 40–43. Kh.: KhNU).
2. Гончаренко, М. С., Ткаченко, Г. В., Самолова, Н. В. (2005). Валеологічне розвантаження школярів протягом навчального процесу: навч. посібник для вчителів. Харків. (Honcharenko, M. S., Tkachenko, H. V., Samolova, N. V. (2005). Valeological unloading of schoolchildren during the educational process: teaching guidelines. Kharkiv).

3. Державні стандарти загальної середньої освіти. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>. (State standards of general secondary education). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>.
4. Іонова, О. М. (2005) Функції шкільної освіти і здоров'я дитини. Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції: У 2-х т., Т. 1, (сс. 98–103). Харків: ХНУ. (Ionova, O. M. (2005). Functions of school education and child health. Valeology: current state, directions and prospects of development: proceedings of the III International scientific and practical conf.: In 2 vol., Vol 1, (pp. 98–103). Kharkiv: KhNU).
5. Капська, А. Я. (1995). Основні закономірності моделювання виховного процесу. Нові технології виховання: збірник наукових праць, (сс. 91–95). Київ. (Kapska, A. Ya. (1995). Basic laws of the educational process modeling. New technologies of education: a collection of scientific works, (pp. 91–95). Kyiv).
6. Митник, О. (2005). Роль психологічних знань у збереженні психічного здоров'я молодших школярів. Початкова школа, 7, 10–13. (Mytnyk, O. (2005). The role of psychological knowledge in maintaining the mental health of junior schoolchildren. Primary School, 7, 10–13.).
7. Науменко, Ю. (2004) Концепция образования, формирующего здоровье школьников. Директор школы, 5, 96–102. (Naumenko, Yu. (2004). The concept of education that forms the health of schoolchildren. School director, 5, 96–102).
8. Омельченко, Л. П. (2008). Здоров'ятворча педагогіка. Харків: «Видавнича група «Основа». (Omelchenko, L. P. (2008). Health-creating pedagogy. Kharkiv: «Osнова» Publishing Group).
9. Півненко, Ю. (2005). Школа розвитку і здоров'я. Початкова школа, 11, 18–21. (Pivnenko, Yu. (2005). School of development and health. Primary School, 11, 18–21).
10. Савченко, О. (2002). Реалізація оздоровчої функції шкільної освіти. Директор школи, ліцею, гімназії, 4, 11–18. (Savchenko, O. (2002). Implementation of the health function of school education. Director of a school, lyceum, gymnasium, 4, 11–18).
11. Семіченко, В. А. (2004). Психологія педагогічної діяльності: навчальний посібник. Київ: Вища школа. (Semichenko, V. A. (2004). Psychology of pedagogical activity: teaching manual. Kyiv: Vyshcha shkola).
12. Сухомлинський, В. О. (1976–1977). Вибрані твори: у 5 т. Київ. (Sukhomlinskyi, V. O. (1976–1977). Selected works: in 5 vol. Kyiv).

**Kondratiuk S. M. Structural components of a primary school teacher's professional activity in the organization of health-improving educational process.**

*The article states that professional activity of a primary school teacher in the organization of the health-improving educational process should have an ordered set of interrelated and mutually determined structural components, therefore the purpose of the article is their definition and justification. An analytical review of modern scientific research shows the relevance and importance of finding new approaches to the solution of the specified problem.*

*In the course of the study, the following structural components of organizing health-improving educational process were identified and argued: motivational-value – provides for the formation of a professional focus on conducting health-improving professional pedagogical activities; cognitive – is a set of psychological and pedagogical knowledge, acquisition of which ensures the teacher's theoretical readiness to carry out health-improving professional activities; procedural – defines a set of skills, the quality of which is necessary for the implementation of health-improving professional activities, successful and adequate resolution of various pedagogical situations; analytical-resultative – involves analysis, understanding, introspection of the work performed, which requires critical thinking, the ability to make evaluative judgments, reflection and correction of the results of one's own activity.*



The introduction of structural components is possible under the condition that a teacher takes into account the individual and psychological qualities of a child of primary school age for his healthy development. This involves knowledge about the pedagogical diagnostics of the characteristics of primary school pupils, their interests, inclinations, and abilities; about ensuring productive cognitive activity of the pupil, activation of motivation to improve one's own health through the use of teaching methods that adequately correspond to the child's capabilities. This knowledge will direct a teacher to the realization that learning of the educational material cannot be achieved at the cost of the child's health, the level of requirements for his mental activity must correspond to age and individual needs and capabilities. Therefore, professional activity of a primary school teacher should be aimed, first of all, at creating a health-improving educational environment.

**Key words:** teacher's professional activity, students, health care, structural components, educational process.

УДК 378.016:517

DOI 10.5281/zenodo.12191236

В. В. Корольський

ORCID ID 0000-0002-7409-4201

Д. Є. Бобилєв

ORCID ID 0000-0003-1807-4844

Криворізький державний педагогічний університет

## ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ПРИ НАВЧАННІ РОЗДІЛУ МАТЕМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ «ЧИСЛОВІ РЯДИ» МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

Стаття присвячена дослідженню використання методу проєктів у навчанні розділу «Числові ряди» майбутніх вчителів математики. Особлива увага приділяється використанню геометричних моделей та систем задач для покращення процесу навчання та формування професійних умінь студентів. Розглядаються проблеми, пов'язані з потребою підготовки вчителів, що володіють не лише знаннями, а й здатністю до швидкого прийняття рішень та використання творчих підходів у навчальному процесі. Обґрунтовано переваги використання методу проєктів у навчанні математичного аналізу, зокрема в розділі «Числові ряди», який дозволяє студентам глибше засвоювати матеріал, розвивати креативне та аналітичне мислення. Метод проєктів важливий у навчанні майбутніх учителів математики, оскільки він дозволяє студентам отримати практичний досвід розв'язання реальних математичних задач, що сприяє глибшому засвоєнню та розумінню матеріалу здобувачами освіти. Крім того, завдяки проєктам, студенти мають можливість самостійно вибирати теми для досліджень та розвивати власну творчість у роботі з математичними концепціями. На основі аналізу актуальних досліджень з'ясовується, що використання методу проєктів у навчальному процесі є перспективним напрямом, який сприяє підвищенню ефективності навчання та формуванню професійних компетентностей у майбутніх вчителів математики.

**Ключові слова:** метод проєктів, числові ряди, геометрична модель, геометричні образи, система задач.

**Постановка проблеми.** Проблеми сучасної освіти України поставили перед вищою школою завдання підготовки фахівців, що володіють не тільки високими професійними якостями, але і здатні швидко приймати рішення і знаходити вихід з будь-яких проблемних ситуацій, спираючись на свої знання, інтуїцію, уяву і креативність. Це викликає необхідність оновлення методів навчання, зокрема, спрямованих на формування у майбутніх вчителів математики професійних умінь.